

В. В. ШИПРИКЕВИЧ
НУМЕРАЦІЯ ВАГОНІВ ПОЧИНАЄТЬСЯ...

В лексичі усного різновиду мови існує група слів які називають розмовно-просторічними. Вживання їх у певних ситуаціях мовлення виправдане, а то й доречне. Іноді словесні форми із зниженим експресивним забарвленням запозичає писемна мова. Так, у художніх творах деякі з них надають висловленому іронічно-жартівливого відтінку. Подеколи для створення гумористичного або саркастичного ефекту письменники звертаються й до слів різко зниженого стилістичного плану — до так званої просторічно-лайливої, фамільярно-зневажливої лексики, що допомагає розкрити негативні риси в характері персонажа чи негативні явища в суспільному житті. Але бувають випадки, коли словами названої групи користуються не до речі.

Наприклад, пасажирів звикли до того, що на залізничних вокзалах в офіційних повідомленнях звучать такі фрази: «Нумерація вагонів починається з голови поїзда»; «Нумерація вагонів починається з хвоста поїзда». Варто, мабуть, поставити під сумнів, чи вдалими з погляду культури мови, мовної естетики є такі висловлювання. Щоправда, вони закріпились у мові, але ми завжди трохи дивуємося немилозвучності цих фраз.

Початок поїзда називають його головою, а кінець — хвостом. Спробуємо розібратись у функціонуванні одного й другого слова в українській мові. СУМ подає, зокрема, такі значення слова *голова*: «частина тіла людини або тварини», «одиниця ліку худоби», «велика квітка чи плід на кінці стебла рослини». Переносно-образний вжиток засвідчують приклади: «Карпат висока *голова* Віта безхмарне небо» (Т. Масенко); «Далеко в *голові* колони заторохтіли підводи» (О. Гончар). Таким чином, може бути виправдане й словосполучення *голова поїзда* як переносний, образний вираз.

А от як же бути із словом *хвіст*? «Українсько-російський словник» у 6-ти томах, крім основного значення, багато уваги приділяє використанню цього слова в переносному значенні і наводить такі фразеологізми: *в хвіст і в гриви вертїти хвостом, насипати солі на хвіст, підібгати хвоста, приший кобилі хвіст, чужим волам хвосту крутити*. Ще можна додати поширений у розмовному мовленні вираз *плентатися в хвості*. В усіх цих висловленнях слово *хвіст* має емоційно-негативне забарвлення. Зауважимо, що згаданий словник подає лише один приклад на використання його в переносно-позитивному значенні: «Обоз був великий. Його *хвіст* зникав далеко в сніжній долині, а попереду мчали вершники» (О. Довженко). В усній мові студенти вживають жаргонне чи просторічне *хвіст* у значенні «нескладений екзамен». Знає усна мова й вирази *хвіст черги, хвіст колони, хвіст поїзда*. І словники стверджують функціонування цих — з переносним значенням— словосполучень як розмовно-побутових або просторічних. Але чи підходить розмовний вираз *хвіст поїзда* для тих офіційних повідомлень, які через мікрофон роблять для пасажирів працівники вокзалів? Чи можна вважати службову формулу «Нумерація вагонів починається з хвоста поїзда» літературною? Аж ніяк. А кожна службова формула літературною бути повинна! Чому б ці повідомлення не сформулювати таким чином: «Нумерація вагонів починається від початку поїзда»; «Нумерація вагонів починається з кінця поїзда»?